

وزیر معزول

کارنامه دیپلماتیک منوچهر متکی
از ژاپن تا سنگال

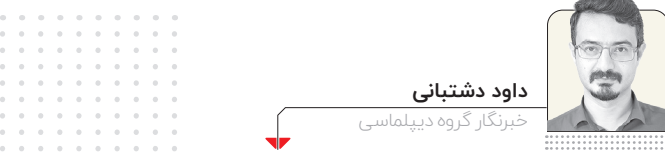

بیل کلینتون طرح داماتو در سال ۱۹۹۵، روند رو به رشد خود را ادامه داد، شرکت‌های ژاپنی تعهدات ده میلیارد دلاری خود برای اجرای پروژه‌های زیربنایی در ایران را عملیاتی نمودند و برای نخستین بار صنایع مخابرات ایران از انحصار یک کشور اروپایی خارج و از تکنولوژی ژاپن ضمن تأمین اعتبار از منابع ژاپنی بهره‌گیری نمود. همچنین ایران از مقام چهارم تأمین کننده نفت ژاپن به جایگاه سوم ارتقاء و رابرتی‌های سیاسی بین دو کشور روندی تازه یافت. متکی در بازگشت از ژاپن در سال ۱۳۷۸ به مدت دو سال مشاور وزیر امور خارجه در امور بین‌المللی بود و در سال‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱ به دعوت رئیس جدید سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی مسئولیت معاونت ارتباطات با امور بین‌الملل این سازمان را پذیرفت. وی با حضور در شورای مرکزی هماهنگی نیروهای انقلاب اسلامی و متعاقباً با مدیران ایران اسلامی در انتخابات دوره هفتم مجلس شرکت و در هفتم خرداد ۱۳۸۳ به عنوان نماینده مردم تهران وارد مجلس شورای اسلامی شد. او در مجلس ریاست کمیته روابط خارجی در کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی را در مجلس هفتم عهده‌دار بود تا اینکه با روی کار آمدن محمود احمدی‌نژاد از سوم شهریور ۱۳۸۴ مسئولیت وزارت امور خارجه را برعهده گرفت. او در حالی به‌عنوان وزیر امور خارجه محمود احمدی‌نژاد معرفی شد که رئیس ستاد انتخاباتی علی لاریجانی رقیب او بود.

▼ از تهران تا سنگال

منوچهر متکی، میراث وزارت امور خارجه را از کمال خرازی، وزیر دولت سیدمحمد خاتمی تحویل گرفت. در دوره خرازی وزارت امور خارجه در موضوعات مختلف محدود شده بود و از پرونده‌های مهم سیاست خارجی کنار گذاشته شده بود. پرونده مسائل هسته‌ای از زمان طرح آن در شورای عالی امنیت ملی با مسئولیت حسن روحانی پیگیری شد و در دوره احمدی‌نژاد نیز به علی لاریجانی و پس از او به سعید جلیلی رسید و وزارت امور خارجه دخالتی در مهمترین پرونده سیاست خارجی کشور نداشت. با حمله آمریکا به افغانستان و عراق نیز موقعیت منطقه، نظامی و امنیتی شد و تصمیم‌گیری در مورد آن به سپاه پاسداران و نیروی قدس سپرده شد. سایر مسائل منطقه همچون لبنان و فلسطین و در سال‌های بعد سوریه و یمن و عربستان نیز در اختیار نیروی قدس سپاه قرار گرفت. متکی وزیر چینی وزارتخانه‌ای بود و در عمل قدرت چندانی برای اعمال نظر نداشت. خود او در این باره می‌گوید: «اعتقاد من بر این بود که تیم مقابل ما در مذاکره تیم وزارت خارجه‌های ۵۰۱ است؛ هم در سطح معاونین وزارت خارجه و هم در سطح وزرای خارجه و لذا این موضوع که در دوره دبیری شورای امنیت ملی آقای دکتر روحانی و وزارت آقای خرازی به دبیرخانه شورای امنیت ملی رفت اعتقاد من این بود که خوب است که این برگردد ولی این تصمیم در کلیت اتخاذ نشد.» او به‌عنوان مقام رسمی وزیر امور خارجه امکان بیشتری برای پیگیری برخی امور داشت و خودش نیز اذعان دارد: «در اجلاس‌هایی که ما می‌رفتیم و شرکت داشتیم به هر حال وزرای خارجه دور یک میز می‌نشستند، در نشست‌های مربوط به همسایگان عراق و نشست وسیع بین‌المللی درباره عراق که خانم رایس وزیر خارجه بود و بعد هم که خانم کلینتون در دوره اوایما وزیر خارجه شد آن‌ها هیچ‌کدام حداقل از سویی ما طراحی خاصی نشده بود اما فهم من این بود که نگاه رهبری منحصر بون مذاکرات در بحث هسته‌ای با ۵۰۱ و در رابطه با آمریکا است». در دوره وزارت متکی تلاش برزیل و ترکیه برای میانجیگری در پرونده هسته‌ای ایران روی داد که باز هم جای

و هزاران ترور کور در کشور از جمله رویدادهای مهمی بود که هم‌زمان شده بود. متکی نیمی از دوره نمایندگی خود را عضو هیئت‌رئیس مجلس بود، در پایان این دوره که در ششم خرداد ۱۳۶۳ به پایان رسید، با توجه به عضویت چهارساله‌اش در کمیسیون سیاست خارجی مجلس دعوت وزیر وقت امور خارجه را پذیرفت و از تاریخ ۷ خرداد ۱۳۶۳ به وزارت امور خارجه منتقل شد تا زمان بازگشتگی از وزارت امور خارجه در آذرماه ۱۳۸۹ به مدت حدود ۲۷ سال کارمند این وزارت‌خانه بود. متکی در ورود به وزارت امور خارجه و در پذیرش نخستین مسئولیت اجرایی عدم پذیرش منصب سفارت و اعزام به کشور ونزولا، مسئولیت یکی از ادارات سیاسی در مرکز را انتخاب کرد تا بیشتر با کارکردهای دستگاه دیپلماسی آشنا شود. وی یک سال بعد در تیرماه ۱۳۶۴ با معرفی وزیر امور خارجه و تأیید رئیس‌جمهور وقت، به‌عنوان سفیر جمهوری اسلامی ایران در ترکیه عازم آنکارا شد اما پیش از پایان ماموریتش با اتهام مشارکت ایران در اقدامی تروریستی توسط کشور میزبان اخراج شد. منوچهر متکی در بازگشت از ترکیه در سال ۱۳۶۸ برای مدتی به سمت مدیرکل اروپای غربی وزارت امور خارجه منصوب و سپس معاونت امور بین‌الملل وزارت امور خارجه را به مدت سه سال عهده‌دار شد. این دوره سه‌ساله که با پایان جنگ تحمیلی و سیاست دولت هاشمی‌رفسنجانی برای سازندگی و گسترش روابط خارجی همراه بود منجر به جدی‌تر شدن فعالیت‌های بین‌المللی ایران و نقش‌آفرینی در سازمان همکاری اسلامی و جنبش غیرمتعدها از یک‌سو و حضور فعال‌تر در سازمان ملل و پرهیز از سیاست صندلی خالی در این سازمان‌ها از سوی دیگر شد. تصویب میزبانی و ریاست سازمان کنفرانس اسلامی در تهران در سال ۱۳۷۶ به مدت سه سال و قرار گرفتن در جایگاه ده کشور اول تأثیرگذار در جنبش غیرمتعدها، ایفای نقش کلیدی در مذاکرات مربوط به تدوین کنوانسیون جامع انهدام سلاح‌های شیمیایی تا سال ۲۰۱۲ و برگزاری بزرگترین اجلاس اقتصادی کشورهای در حال توسعه گروه ۷۷ و چین در تهران، بخشی از کارنامه متکی در این دوره بود. متکی در این جایگاه در ادامه مذاکرات صلح با رژیم عراق در چارچوب قطعنامه ۵۹۸ و مکاتبات فی‌مابین رؤسای‌جمهور دو کشور و شروع آزادسازی آسرا و سفر نخستین هیئت جمهوری اسلامی ایران به ریاست او به عراق نقش‌آفرینی کرد. اشتغال کویت، جنگ بالکان و فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق از جمله رخدادها و تحولات سیاسی، امنیتی در سطح منطقه و جهان بود که در دوران سه‌ساله حضور منوچهر متکی در سمت معاونت امور بین‌الملل وزارت امور خارجه اتفاق افتاد. وی در این دوره سه‌ساله دو بار در اجلاس سران جنبش غیرمتعدها در بلغراد و جاکارتا و یک بار در اجلاس سران کنفرانس اسلامی در داکار ریاست هیئت کارشناسان ارشد کشورمان را برعهده داشت. منوچهر متکی در این دوره کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل را در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران طی کرد و در نیمه دوم سال ۱۳۷۱ به‌عنوان معاون حقوقی کنسولی و امور مجلس وزارت امور خارجه به مدت دو سال انجام وظیفه نمود و در سال ۱۳۷۲ به‌عنوان سفیر کبیر جمهوری اسلامی ایران راهی کشور ژاپن شد. این دوره از فعالیت متکی نقش پررنگی در کارنامه او داشت چراکه با اعمال سیاست سازندگی دولت هاشمی‌رفسنجانی روابط تجاری ایران و ژاپن گسترش یافته بود و روابط با ژاپن دارای اهمیت زیادی برای دولت بود. در دوره پنج‌ساله سفارت منوچهر متکی در ژاپن، روابط تهران - توکیو با وجود مواجه شدن با تشدید تحریم‌های یکجانبه آمریکا در دوره

داود دشتیانی

خبرنگار گروه دیپلماسی

منوچهر متکی همچون علی اکبر ولایتی کسی که او را به وزارت امور خارجه آورد سابقه انقلابی شاخصی نداشت. در سال‌های نخست پیروزی انقلاب که داشتن سابقه انقلابی شرط نخست پذیرش در مسئولیت‌ها بود علی اکبر ولایتی شاکله وزارت امور خارجه را براساس تحصیل کردگان خارج از کشور بست و منوچهر متکی نیز در هندوستان تحصیل کرده بود و البته در نخستین دوره مجلس شورای اسلامی به نمایندگی از مردم بندر گز و کردکوی به مجلس راه یافته بود و در زمرة حامیان و همراهان ولایتی قرار گرفته بود. با این حال منوچهر متکی بیش از همه به‌خاطر وزارت در دولت محمود احمدی‌نژاد و عزل عجیب شناخته می‌شود. عزل یک مقام دیپلماتیک در حین ماموریت و در حال مذاکره با کشوری خارجی از موارد نادر است که تنها از معجزه هزاره سوم می‌توان آن را انتظار داشت. متکی در سال ۱۳۸۹ در حال مذاکره با رئیس‌جمهور سنگال از سوی او مطلع شد که دیگر وزیر امور خارجه نیست.

▼ از هندوستان تا وزارت

منوچهر متکی سال ۱۳۳۲ در شهرستان بندر گز، متولد شد. پدرش کارگر و کشاورز بود و متکی با این حال توانست تحصیلاتش را در مشهد پی بگیرد و مدتی به‌عنوان معلم مشغول به کار شود. او برای ادامه تحصیل ابتدا قصد عزیمت به ایتالیا را داشت، اما پس از فراهم نشدن مقدمات آن، در سال ۱۳۵۵ راهی هندوستان شد و در رشته علوم اجتماعی در دانشگاه بنگور ثبت‌نام کرد و به عضویت انجمن‌های اسلامی دانشجویان در هندوستان درآمد. با پیروزی انقلاب اسلامی به همراهی جمعی از دانشجویان و از طریق مرزهای زمینی و مسیر افغانستان عازم مشهد و نهایتاً در روز اول اسفند ۱۳۵۷ وارد تهران شد و در اقدامی یک‌ماهه امور فرهنگی و دانش‌آموزی کمیته ۹ در منطقه منیر به تهران راه به همراه دیگر دوستان دانشجوی برعهده گرفت. او شش‌ماهه نخست سال ۱۳۵۸ را در مراجعت به زادگاهش با خدمت داوطلبانه در حوزه‌های مختلف مورد نیاز سپری کرد. مشارکت در تشکیل سپاه پاسداران، تأسیس حزب جمهوری اسلامی و برگزاری جلسات مختلف مرتبط با مناسبت‌های انقلاب اسلامی از جمله فعالیت‌های او در این مقطع بود که منجر به نامزدی او در انتخابات و راه یافتن به دوره نخست مجلس شورای اسلامی شد. دوره چهارساله اول مجلس شورای اسلامی جزو پر حادثه‌ترین دوره‌های جمهوری اسلامی است و متکی در این دوره به‌عنوان یکی از جوان‌ترین اعضای مجلس به عضویت هیئت‌رئیس درآمد. سپردن رسیدگی به پرونده گروه‌های آمریکایی در ایران به مجلس از سوی امام خمینی و مذاکرات منتهی به بیانیه الجزایر با آغاز جنگ تحمیلی با تجاوز رژیم صدام به جمهوری اسلامی، ایجاد و تشدید اختلافات داخلی، صدور رأی عدم فعالیت سیاسی بنی‌صدر و برگزاری دومین دور انتخابات ریاست‌جمهوری با ورود سازمان منافقین به فاز مبارزه مسلحانه با جمهوری اسلامی و انفجار در حزب جمهوری اسلامی و شهادت شهید بهشتی و هفتاد و دو تن از مسئولان، انفجار ساختمان نخست‌وزیری

آنچه در این ستون می‌خوانید، دیدگاه‌های رسانه‌های خارجی است که صرفاً جهت اطلاع‌رسانی منتشر می‌شود و این دیدگاه‌ها موضع روزنامه «هم‌میهن» نیست.

The Guardian

جنگ بسیار نزدیک است

هنگامی که بنیامین نتانیاهو ماه آینده به واشنگتن پرواز می‌کند، به او توصیه می‌شود از حریم هوایی و فرودگاه‌های بریتانیا دوری کند. بریتانیا به‌عنوان یک طرف مؤسس دادگاه کیفری بین‌المللی (ICC)، می‌تواند از نظر قانونی و اخلاقی خود را ملزم به بازداشت نخست‌وزیر اسرائیل بداند. به این دلیل که دادستان کل دیوان کیفری بین‌المللی به‌دنبال صدور حکمی برای دستگیری نتانیاهو به اتهام جنایات جنگی و جنایت علیه بشریت در غزه است. متأسفانه، دورنمای دیدن نتانیاهو در حالی که به او دست‌بند زده شده، نزدیک نیست. اینکه انگلیس در آینده نتانیاهو را بازداشت کند، انتظار زیادی است. حزب کارگر در مانیفست انتخاباتی خود قویاً از دیوان کیفری بین‌المللی که به کشورهای عضو برای اجرای دستگیری‌ها متکی است، حمایت می‌کند. اما وقتی صحبت از غزه به میان می‌آید، به‌رغم شواهد قاطع جنایت‌کاری و افشای‌های مبنی بر تلاش ازانس‌های جاسوسی اسرائیل برای براندازی دیوان کیفری بین‌المللی، محدودیت‌های عملی برای تعهد حزب کارگر به عدالت برای فلسطینیان وجود دارد. نتانیاهو همچنین دستور دادگاه بین‌المللی دادگستری مبنی بر توقف عملیات ارتش در رفح را زیر پا می‌گذارد. بایدن نیز بهای گزافی را در سال انتخابات برای حمایت از نتانیاهو می‌پردازد. رای‌دهندگان جوان آمریکا از کشتار غزه وحشت‌زده شده‌اند که بیشتر آن ناشی از بمب‌های تأمین‌شده توسط ایالات متحده بوده است. کابینه اسرائیل نیز مانع از تلاش‌های صلح با میانجیگری ایالات متحده می‌شود. بسیاری در اسرائیل با تکراری از تصمیم ایالات متحده، نخست‌وزیر اسرائیل را به تداوم جنگ غزه برای ماندن در قدرت و فرار از زندان متهم می‌کنند. حمله به لبنان گام بعدی نتانیاهو در این روند جنون‌آمیز خواهد بود. حتی زمانی که فرستاده ویژه بایدن در بیروت و بیت‌المقدس در تلاش برای جلوگیری از تشدید تنش بود، اسرائیل کاتز، وزیر امور خارجه اسرائیل، هشدار داد که طرح‌های نیروهای دفاعی اسرائیل برای جنگ تمام‌عیار علیه حزب‌الله کامل است و اجرای این تصمیم «بسیار نزدیک» است. کاتز قول داد که نیروهای حزب‌الله، اگرچه تعدادشان بیشتر و مسلح‌تر از حماس است، اما «ایران خواهند شد و لبنان به شدت مورد حمله قرار خواهد گرفت». اینها همان وعده‌های خطرناک و غیرواقعی هستند که قبل از غزه داده شده بود. با توجه به آنچه که برخی از مفسران اسرائیلی عملکرد ارتش اسرائیل را در زمان جنگ بسیار بد می‌دانند، چنین تهدیدهایی وحشتناک هستند. اگر تهاجمات سال‌های ۲۰۰۶ و ۱۹۸۲ به لبنان تکرار شود، تلفات و رنج غیرنظامیان حتمی است. اغلب گفته می‌شود که حزب‌الله، به‌رغم تشدید حملات موشکی به شمال اسرائیل در هفته گذشته، به دنبال درگیری همه‌جانبه نیست. به نظر می‌رسد که ایران نیز به دنبال درگیری مستقیم با اسرائیل نیست. اگر آتش‌بس در غزه برقرار شود، تنش‌ها کاهش خواهد یافت. اما از نظر برخی دیگر، چنین تحلیلی اطمینان محدودی را ارائه می‌دهد. سیدحسین نصرالله، دبیرکل حزب‌الله، هفته گذشته تهدیدهای شدیدی صادر کرد. نصرالله نیز مانند نتانیاهو فاقد برنامه‌ای برای پایان دادن به جنگ و چشم‌اندازی استراتژیک برای آینده پس از جنگ است. درگذشت ابراهیم رئیسی، رئیس‌جمهور ایران در ماه گذشته، فرصتی را برای ایجاد کرد تا در سیاست‌تجاهمی خود برای «دفاع پیشرو» منطقه‌ای با استفاده از نیروهای مورد حمایتش در عراق، سوریه، لبنان و یمن تجدیدنظر کند. این فرصت در حال از بین رفتن است زیرا از شش نامزد رسمی تأییدشده که برای جایگزینی رئیسی در ۲۸ ژوئن رقابت می‌کنند، فقط یک نفر یعنی مسعود پزشکیان اصلاح‌طلب محسوب می‌شود. محمدباقر قالیباف بر روی کاغذ گزینه بهتری برای حکومت محسوب می‌شود. اگر او پیروز شود، ایران ممکن است به مرحله روبرویی با اسرائیل و آمریکا در همه چیز از فلسطین گرفته تا برنامه هسته‌ای نزدیک شود. نقطه اشتعال دیگر می‌تواند در ایالات متحده ایجاد شود. شورای روابط خارجی اروپا با اشاره به ۱۷۰ حمله علیه پایگاه‌های ایالات متحده در سوریه و عراق از ۱۷ اکتبر، بمباران کنسولگری ایران در دمشق توسط اسرائیل، این امر را مطرح کرده که صحنه سوریه در معرض خطر درگیری مستقیم مرگبارتر بین اسرائیل و ایران است. چه کسی می‌تواند جلوی این حرکت آنارشیک به سوی فاجعه را بگیرد؟